

Katowice 30 listopada 2022r

dr hab. Janusz Skubaczkowski
Dyscyplina : SZTUKI MUZYCZNE
Akademia Muzyczna im. K. Szymanowskiego w Katowicach
WYDZIAŁ WOKALNO-AKTORSKI ZAKŁAD TAŃCA

RECENZJA

w przewodzie habilitacyjnym dr Michała Zubkowa.

Zlecniodawca recenzji:

Rada Doskonałości Naukowej, na posiedzeniu w dniu 27 czerwca 2022 roku wyznaczyła mnie na recenzenta w komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr. Michałowi Zubkowi w dziedzinie sztuki muzycznej, w dyscyplinie sztuki muzycznej wszczętym w dniu 28 stycznia 2022 roku na wniosek doktora Michała Zubkowa.

Jako podstawę do ubiegania się o stopień doktor habilitowanego pan Michał Zubkow wskazał spektakl taneczny "Exodus" do muzyki Wojciecha Kilara zrealizowany w wersji filmowej. Premiera wersji filmowej odbyła się 3 listopada 2020 roku w Muzeum „Port of Humanity” w Tsuruga w Japonii.

Stosowna dokumentację, która została dołączona do wniosku otrzymałem w formie elektronicznej, a składało się na nią:

- 1 Wniosek przewodni
2. Dane wnioskodawcy
3. Autoreferat habilitacyjny po polsku
4. Wykaz wszystkich osiągnięć artystycznych i naukowych
5. Recenzje
- 6.1-6.9 Ulotki , programy i recenzje
- 7.1 Spektakl Exodus-nagranie
- 7.2 FolkSolution DRAFT -nagranie
- 7.3 Tańce chasydzkie nagranie
- 8 Kopia dyplomu doktorskiego.

Przyjmuję funkcję recenzenta w przewodzie habilitacyjnym dr Michała Zubkova.

Podstawowe dane o Habilitancie

Pan Michał Zubkow uzyskał stopień naukowy doktora sztuki muzycznej w dyscyplinie artystycznej sztuki muzyczne na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej „*Zasady techniki modern dance w kształceniu zawodowych tancerzy. Wybrane zagadnienia*” nadany uchwałą Rady Wydziału Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej, Muzyki Kościelnej, Rytmiki i Tańca Uniwersytetu Muzycznego Fryderyka Chopina w Warszawie w dniu 30 września 2019 roku.

Przebieg pracy zawodowej i artystycznej dr Michała Zubkova .

W 1980 roku ukończył Szkołę Baletową w Permie w Rosji.

1980-85 tancerz Teatru Opery i Baletu w Niżnym Nowogrodzie w Rosji

1985-92 tancerz Litewskiej Opery Narodowej w Wilnie oraz zespołu folklorystycznego „Fajerleh”

1992-2002- solista baletu , pedagog i choreograf Opery Krakowskiej

1993 choreograf musicalu „Skrzypek na dachu” Teatr Słowackiego w Krakowie

1995 założyciel zespołu baletowego „Oranim Dance Group”

choreografie: „Miniatury tańców ludowych” , „Wesele Żydowskie” „Noc Walpurgii”, „ Only Jokes”

1996 choreograf „Divertesement”

1999 choreograf „Moja Chopiniana”, „Pas de quatre...” „Dark side of the mirror”

2000 jako tancerz współpraca przy kilku produkcjach Romany Angel z Zespołu Cracovia Danza.

Od 2002 roku stała współpraca jako pedagoga baletu i choreograf w Zespole pieśni i Tańca Śląsk im. Stanisława Hadyny.

2006-2019 roku inicjator i dyrektor artystyczny Międzynarodowej Letniej Szkoły artystycznej Tańca Współczesnego w Koszęcinie.

2009 Magisterium Sztuki na UMFC w Warszawie

2010 choreograf Listy George Sand”

2013 Ukończone studia Podyplomowe Teorii Tańca na UMFC w Warszawie.

Choreograf : „Carmina Burana” w Olsztynie z ZPiT Śląsk

„Dziadek do orzechów” Szkoła baletowa w Częstochowie.

Juror w kilku festiwalach i konkursach tanecznych w Polsce, Litwie .

2016 choreograf „Soft Power” w ZPiT Śląsk

2019 – choreograf spektaklu "Exodus"

objęcie stanowiska kierownika baletu Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk”

uzyskanie stopnia doktora Sztuki

2020 -produkcja filmu tanecznego „Exodus” funkcja choreografa

współautorstwo choreografii w spektaklu „Idą powstańcy”

2021- choreograf etiudy „Tańce Chasydzkie”, choreograf seansu performatywnego „Biedni Polacy patrzą na getto”,

reżyser i choreograf projektu „Folk solution”

Oceniając pracę zawodową i artystyczną kandydata stwierdzam iż Pan Zubkow ma wykształcenie baletowe w szkole rosyjskiej z międzynarodową karierą w Rosji, w Wilnie i w Krakowie. Dość szybko ujawniają się zainteresowania folklorystyczne kandydata już w latach 90-tych na Litwie tańczy w zespole „Fajerleh”. Później ta ścieżka prowadzi habilitanta do utworzenia zespołu Oranim Dance Group w Krakowie w 1995 roku. To właśnie tu głównie przejawia się synkretyzm w rozwoju artystycznym pana Zubkova- łączenie tradycji baletowej z folklorem żydowskim i słowiańskim. Powstają choreografie „Miniatury tańców ludowych” czy „Wesele żydowskie”. W Krakowie Pan Zubkow łączy się z zespołem Opery Krakowskiej w funkcji tancerza, pedagoga i choreografa. Wielokierunkowość zainteresowań kieruje Pana Michała do zespołu Cracovia Danza, do własnych autorskich choreografii w zespole Oranim Dance Group, a później do pracy z Zespołem Pieśni i Tańca Śląsk. To tu w Koszęcinie Pan Zubkow jest inicjatorem Letniej Szkoły Tańca Współczesnego. Jest to cenna wieloletnia inicjatywa w której brali udział pedagodzy z Polski z zagranicy. Od czasu rozpoczęcia pracy w ZPiT Śląsk w 2002 roku Pan Zubkow opracowuje choreografie dla zespołu i podnosi swoje kwalifikacje uzyskując stopień magistra sztuki w UMFC w Warszawie w 2009 roku, kończąc studia Podyplomowe z teorii tańca w UMFC w Warszawie w 2013 roku, oraz uzyskując w tymże uniwersytecie stopień Doktora Sztuki w 2019 roku. Dorobek choreograficzny kandydata to 23 choreografie stworzone głównie dla zespołów Opery Krakowskiej, Oranim Dance Group i ZPiT „Śląsk”. Przeplatają się w nich motywy baletowe, taniec modern i motywy tańców ludowych słowiańskich i żydowskich oraz taniec historyczny. Zakres oraz ilość choreografii świadczą o dużej

plodności twórczej i zróżnicowanych zainteresowaniach habilitanta. Jako dorobek naukowy kandydata doszukałem się jednego referatu na konferencji „Taniec w kulturze globalnej .Zyski i straty” w UMFC w Warszawie. Jasno wynika z tego że największym wkładem kandydata w rozwój sztuki tanecznej ma jego twórczość artystyczna , dość duże znaczenie ma praca edukacyjna natomiast praca naukowa nie ma tu właściwie żadnego znaczenia.

Niniejszym dorobek artystyczny i edukacyjny Pana Michała Zubkova oceniam pozytywnie.

Ocena dzieła artystycznego.

Jako dzieło artystyczne habilitant wskazał film taneczny „Exodus”. Jest to zekranizowana wersja tanecznego spektaklu scenicznego pt. „Exodus” którego premiera miała miejsce w Bytomskim Centrum Kultury w 27 kwietnia 2019 roku. Film „Exodus” jest filmową wersją tego spektaklu – prapremiera filmu miała miejsce w 3 listopada 2020 roku w Muzeum Port of Humanity Tsuruga w Japonii.

Podstawowe dane o filmie „Exodus”:

Reżyseria i montaż: Norbert Rudzik

Muzyka: „Exodus” Wojciecha Kilara

Choreografia: Michał Zubkow

Tancerze: Balet Zespołu Pieśni i Tańca „Ślask” im. Stanisława Hadyny łącznie 27 osób

Filmowy spektakl baletowy „Exodus” miał być nowatorskim podejściem do promocji kultury polskiej, dofinansowanym ze środków finansowych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu „Kultura Inspirująca” .

Wg. słów choreografa:

„Punktem wyjścia do konstrukcji świata przedstawionego na scenie była dla mnie myśl o podróży jako o idei podlegającej różnorodnemu metaforyzowaniu. Wychodząc od muzyki Wojciecha Kilara i zawartych w niej emocji, ale także odczytując wyraźne wektory interpretacyjne kompozytora (np. odniesienia, nie tylko w tytule do biblijnej Księgi Wyjścia), postanowiłem skonstruować świat którego naczelną ideą , porządkującą go byłaby ludzka podróż przez życie, ukazany w różnorodny ruchowo, dynamiczny obrazowo , niejednoznaczny sposób.”

Te słowa choreografa dotyczą scenicznej wersji spektaklu.

I tu zgodzę się z choreografem iż spektakl jest prześląknięty ideą podróży, migracji exodusu, opuszczenia swojego miejsca, a także z ideą wspomnień i upływu czasu nierozdzielnie ze sobą związanych. Zdecydowanie taka interpretacja spektaklu jest pierwszoplanowa .

Natomiast filmowa wersja „Exodusu” została wg. choreografa wzbogacona o „nawiązanie do dwóch historycznych wydarzeń. Pierwszym z nich jest akcja przeprowadzona przez rząd Japonii i japoński Czerwony Krzyż w latach 1920–22 w której uratowano 760 polskich sierot z ogarniętej wojną domowa Syberii. Drugi wątek widowiska jest związany z historią japońskiego konsula na Litwie Chiune Shugihara, który w 1940 roku podczas II wojny światowej, wielokrotnie łamiąc państwowe instrukcje, wydał ponad 4000 wiz Żydom, głównie pochodzącym z Polski” Niestety według mojej oceny brak w tym spektaklu nawiązań do wyżej wymienionych zdarzeń. Nie odnalazłem ich ani w choreografii, ani kostiumach ani w scenografii i lokacjach zdjęć filmowych. To nawiązanie jest dla mnie nieuzasadnione.

Film jest utrzymany w kolorystyce monochromatycznej. Kostiumy tancerzy to rodzaj zgrzebnej ciemnej sukmany – zarówno dla kobiet jak i mężczyzn. Lokacje zdjęć filmowych to głównie scena teatralna i pustynia Błędowska, ale także rodzaj starego muru, droga przez bujny las, tory kolejowe. Rodzaj zdjęć, sceneria i kostiumy narzucają interpretacje zdarzeń jako biedy, tułaczki, wygnania lub koniecznej wiecznej, znojnej podróży. Jest to spójne i zgodne z koncepcją wyłuszczoną przez choreografa.

Warstwa muzyczna to poemat wokalny-symfoniczny „Exodus” Wojciecha Kilara. Formalnie utwór ten ujęty jest w formę dynamicznego crescendo opartego na jednym krótkim temacie wywiedzionym z folkloru żydowskiego. Dodatkowo warstwę dźwiękową wzbogacają odgłosy natury: burza, szum morza, szelest podmuchów wiatru, grzmoty, deszcz. Narastanie formy muzycznej jest umiejętnie zakomponowane z choreografią, montażem zdjęć i efektami wizualnymi np. płomienia.

Film rozpoczyna samotna kobieta na scenie przy skrzyni. Kobieta wyciąga z niej naczynie i powoli wysypuje z niego piasek – co nasuwa skojarzenia z upływem czasu. Następną sceną jest kobieta w oknie przy której pojawiają się dwaj mężczyźni – to główni bohaterowie opowieści. W okna bije deszcz oni patrzą w dal – całość nasuwa skojarzenie ze wspomnieniem innego miejsca i czasu. Myśli cofają się do tej trójki bohaterów na pustyni być może w przeszłości. Kolejną sceną jest kobieta przekazująca swą opowieść córce. To jest przekaz historii – historii wielkiej podróży. Tu następują sceny przygotowania do wyjazdu – pojawiają się mężczyźni pakujący rzeczy do walizek, kobieta zaplatająca warkocz córce. Całości towarzyszy odgłos fal morskich – co sugeruje, iż podróż będzie daleka.

Kolejną sceną jest trójka bohaterów na pustyni – są związani ze sobą mocnymi relacjami – być może rodzina, być może bliscy. Zdecydowanie są zależni od siebie i łączą ich silne więzy. Tu pojawia się muzyczny motyw przewodni spektaklu. Jest związany z tą trójką. Muzyka nabiera przestrzeni i pojawiają się inni tancerze – wędrownicy – podróż się rozpoczyna. Duża grupa przemierza scenę – spośród tłumu

widać bohaterkę przeżywającą osobiste rozterki i rozdarcia. Jest to zestawione z płynnym – jednostajnym przesuwaniem się grupy uchodźców. Kolejna scena to wariacje ruchowe tematu dla trójki tancerzy. Jest to bardzo podążające za muzyką- wariacje obejmują partnerowania i użycie ciężaru ciała- całość bez ryzyka, ale wykonana czysto. Materiał ruchowy obejmuje ruch kołowy, płynny i kroczący pojawiają się elementy kanonu w choreografii. Są to niejako zogniskowane perypetie poszczególnych rodzin podczas wędrówki. Montaż zdjęć wskazuje na przebłycki wspomnień z miejsca wyjazdu. Następną sceną jest duża grupa na pustyni -ruch oparty na gestach wykonywanych unisono lub w kanonie. Naprzemiennie z partnerowaniami w duetach- to zmienia perspektywę ogólną grupy na bliskie relacje poszczególnych par wędrowców. Jest to dobry -dynamizujący zabieg kompozycyjny. Zmiana scenerii ze sceny na pustynię podbija jeszcze ten efekt- ukazuje wieloaspektowość exodusu. Kolejna scena to zabiegi stricte filmowe zbliżenia obrazu na tłum przyciemnionych, falujących głów, prześwietlonych w kontrowym świetle reflektora. Muzyka zbliża się do swej kulminacji. Kolejne efekty filmowe- zbliżenia obrazu nóg, głów, efekt ścisku tłumu. Tu pojawiają się kombinacje skoków wykonywanych przez grupy tancerzy – jednak muzyka jest dużo mocniejsza niż te fragmenty choreografii, zapewne dlatego (reżyser/choreograf ?) wykorzystał znów efekty filmowe -przebłycki płomienia – niczym niezwykle dramatyczne momenty podczas podróży . Następuje zatrzymanie tłumu – ruch staje się płynny co osłabia moc sceny- efekt uzyskany jest tylko przez dużą ilość tancerzy i montaż filmowy, a nie przez walory choreografii. Ruchy i ich kombinacje są bardzo proste ,zarówno przestrzennie, czasowo jak i energetycznie. Gestom brak dynamizmu , zmian rytmu. Twarze tancerzy nie wyrażają emocji- coś drzemie w nich głębiej ale nie dają temu wyrazu na zewnątrz. To niemal coś ponadczasowego ale mało indywidualnego. Ze sceny grupowej wraz z narastaniem muzyki następuje scena walki 2 mężczyzn z ciekawymi partnerowaniami skonstruowana ze sceną przeglądania zawartości walizki przez 2 kobiety. Partnerowania są płynne i zgrane ale bez ryzyka i utraty pionu. Scena kończy się połączeniem całej czwórki we wspólnym ruchu kołowym- co daje sugeruje cykliczność zdarzeń.

Kolejny stopień narastania muzyki to upadki i czołganie się wędrowców. Niczym taplanie się w błocie lub utrata sił u kresu migracji- następuje scena wspinaczki pomagającej sobie nawzajem grupy na wydmę pustynną.

Tu następuje z miana sceny i kostiumów na białe. Padają powtarzane słowa „Ecce venit populus Tuus Domine” - Oto idzie lud Twój Panie. Tancerze powtarzają te słowa wykonując serię gestów unisono -nasuwa to skojarzenie ze wspólną modlitwą. Gesty mają bardzo równy rozkład rytmiczny co daje jednostajny efekt. Efekty filmowe szybkiej zmiany scenerii ze sceny w studio -na pustynię – białe kostiumy- sugerują że może to już nie ludzie ale ich dusze? Pojawia się ruch po okręgu białych ludzi-dusz, częste wznoszenia ramion niczym narastająca inkantacja. Na finał tłum zamiera patrząc na widza.

Tu w kontraście pojawia się pojedynczy bohater – dobry montaż i sceny przejścia tłumowi wędrowców przez leśną drogę – efekt zwolnionego tempa, przez tory

kolejowe z pojawiającymi się odgłosami jadącego pociągu. Sugeruje to, iż tułaczka nigdy się nie kończy. Pojawiają się napisy końcowe- po napisach ramową strukturę filmu zamyka scena kobiety wysypującej z naczynia cały piasek do skrzyni i zamykająca ją.

Dzieło habilitacyjne film Exodus oceniam w całości pozytywnie. Jest to dzieło spójne, konsekwentne. Umiejętnie wykorzystane są tu środki choreograficzne jak i filmowe zabiegi reżyserskie. Nieuzasadniona jest dla mnie cała sfera odniesień historycznych filmu tzn. faktu uratowania polskich sierot przez japoński Czerwony Krzyż oraz ratunku Żydów przez japońskiego konsula. Ten opis zawarty w autoreferacie i w informacjach dołączonych do filmu – ulotkach, nie znajduje żadnego odzwierciedlenia w filmie- ani w choreografii, ani w kostiumach , scenografii, muzyce. Moim zdaniem to duży błąd.

W związku z filmem i informacjami brakującymi w autoreferacie a dotyczącymi filmu nasuwają się pytania dotyczące tego dzieła:

1.Jaki jest udział reżysera i montażyisty w budowie koncepcji filmu i jego montażu? Jest to ważne gdyż właśnie reżyseria scen i ich montaż w dużej mierze stanowią o wartości całego filmu. Sama choreografia nie jest w tym wypadku niczym nowatorskim lub odkrywczym, natomiast zdecydowanie podnosi jej wartość montaż, lokacje , zdjęcia, efekty filmowe np. zwolnione tempo. Niestety nie ma na ten temat ani słowa w autoreferacie, a to poważne zaniedbanie.

2.Na ile ten film jest dziełem choreografa, a na ile całej ekipy filmowej?

W ocenie choreografii z nagrania filmowego mamy zwykle do czynienia z dokumentalnym nagraniem całości spektaklu – gdzie możemy ocenić poszczególne jego składowe i całość ponieważ widzimy to tak jak widz z widowni. Wszystkie składniki widowiska są dla nas widoczne, a ich autorstwo pewne. W wypadku filmu mamy do czynienia z dużą ekipa odpowiedzialną za ostateczny efekt. Choreograf to tylko jedna z osób w ekipie. Jej waga w zespole biorącym udział w stworzeniu tego dzieła powinna być dokładniej określona i opisana. Po to by recenzenci mieli jasność kogo oceniają i za co.

W mojej ocenie dopiero wyczerpujące i wiarygodne odpowiedzi na te dwa pytania pozwolą rzeczowo ocenić wkład pana Michała Zubkova w stworzenie dzieła filmowego „Exodus”.

Ocena autoreferatu.

Pan Michał Zubkow to płodny choreograf i nauczyciel tańca. Jego rosyjskie korzenie , podróż przez Litwę, do Polski zaowocowały szerszym spojrzeniem na kulturę ludową, tradycję i połączenie tego z tańcem klasycznym i współczesnym. Dorobek habilitanta jest duży i zróżnicowany. Wartością jest tu czerpanie z wielu kultur i łączenie ich w swój oryginalny sposób. Niezwykle ciekawy jest etap pracy pana

Zubkowa w Zespole Śląsk i jego fuzja tańca ludowego z muzyką elektroniczną. Tu doszukuje się nowatorstwa i dużego wkładu w rozwój dziedziny tańca w Polsce.

Bardzo skąpo opisane jest w autoreferacie dzieło habilitacyjne „Exodus”. Właściwie informacje o nim ograniczają się do ogólnych danych dotyczących okoliczności powstania dzieła, miejsc i osób które ten film oglądały. Zupełnie brakuje pogłębionej analizy, opisu pracy, informacji dotyczących sposobu budowania choreografii, użytych środków i narzędzi, roli współtwórców. W mojej ocenie to duże zaniedbanie utrudniające rzetelną ocenę dzieła.

W związku z tym autoreferat oceniam pozytywnie, z dużym zastrzeżeniem dotyczącym informacji o dziele „Exodus”.

Konkluzja

Po ocenie dorobku artystycznego, dzieła habilitacyjnego i autoreferatu stwierdzam, że habilitant wykazała się umiejętnościami do prowadzenia samodzielnej pracy artystycznej, a całokształt dorobku potwierdza znaczący wkład Habilitanta w rozwój uprawianej przez niego dyscypliny artystycznej. Przedstawione do recenzji osiągnięcie artystyczne jest dobre jednak za mało jest informacji na jego temat w autoreferacie uniemożliwia to ocenę wkładu habilitanta w całokształt dzieła. Proponuje spotkanie z habilitantem aby rozwiązać wątpliwości związane z autorstwem poszczególnych składowych dzieła „Exodus”.

Na tej podstawie będę w stanie stwierdzić czy pan Michał Zubkow spełnia wymagania art221 ust 5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku (z późn.zm.).

Z szacunkiem,

dr hab. Janusz Skubaczowski